

II PANGASEKTORI STABIILSUS JA RISKID

Pangaturu strateegiline areng

Viimasel poolaastal majanduses jätkunud kohandumine on finantsvahenduses avaldunud pankade krediidiportfellide mahu kahanemisena 127%le SKPst (vt joonis 1). Börsi kapitalisatsioon ja investeerimisfondide varad vähenesid rohkem möödunud aastal; 2009. aasta I kvartalis portfellide mahu vähenemine pidurdus.

Kuigi pankade erinevad tegevusstrateegiad on nende turuosa mõnevõrra muutnud – turuosa on loovutanud peamiselt varasemad turuliidrid –, on turu kontsentratsioon püsinud üldiselt siiski samasugune. Kaks suuremat pankat hõlmavad krediitidurust ligi kaks kolmandikku ning nelja suurema panga osakaal on kokku üle 94%.

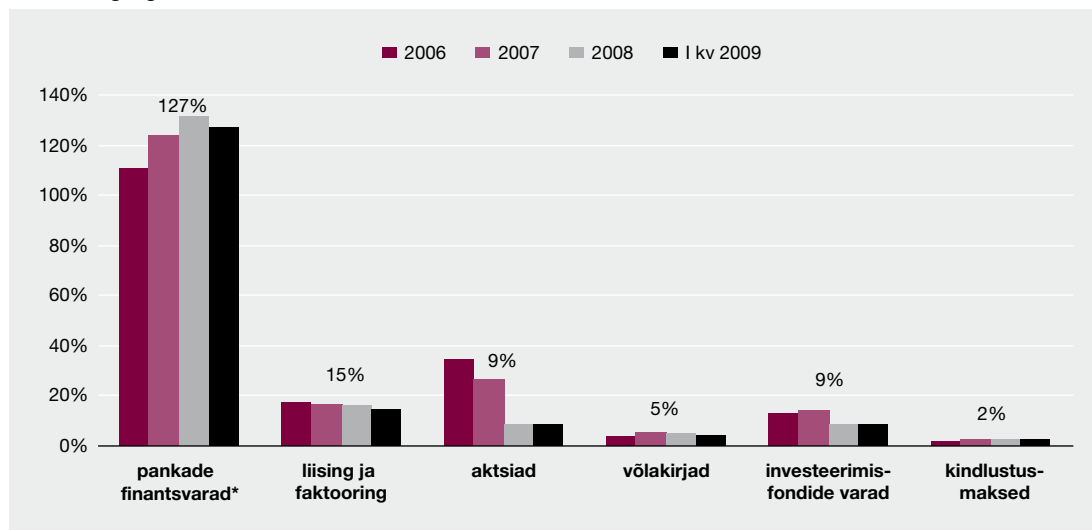
2009. aasta mais täienes Eesti pangaturg ühe uue liikme võrra – kommertspangana tegutsemise loa sai varem vaid varahaldusega tegelenud LHV Group. Seega tegutseb Eestis pangana seitse krediitiasutust, üksteist välisriigi krediitiasutuse filiaali ning ligi 250 välisriikide krediitiasutust on

saanud loa osutada piiriüleseid pangateenuseid.

Suuremate pangagruppide areng¹

Möödunud aasta teises pooles realiseerus mitme Eestis tegutseva finantsgrupi puhul² suuremal määral krediidirisk, mis tulenes positsioonidest teistes krediitiasutustes ning kapitaliturgude ebasoodsast arengust, mis samuti gruppide kasumlikkust pärssis. Viimases kahes kvartalis aga mõjutasid kasumlikkust rohkem reaalsektorile väljastatud laenu allahindlused (vt joonis 2).

Kuigi laenumarginaale on tõstetud, siis I kvartalis puhas intressimarginaal pigem vähenes kasvunud ressursihinna tõttu. Erinevalt eelmistest kvartalitest on käesoleval aastal kasumlikkust kohati toetanud kauplemistegevuselt teenitu. Keerulises turuolukorras on grupid asunud otsima võimalusi kulude vähendamiseks, kuid seni ei ole see veel kasumlikkust oluliselt parandanud. Firmaväärtuste suuremahulised alahindlused³ ning riiklikes abiprogrammides osalemise tasud on tegevuskulusid mõne grupi puhul hoopis suurendanud.

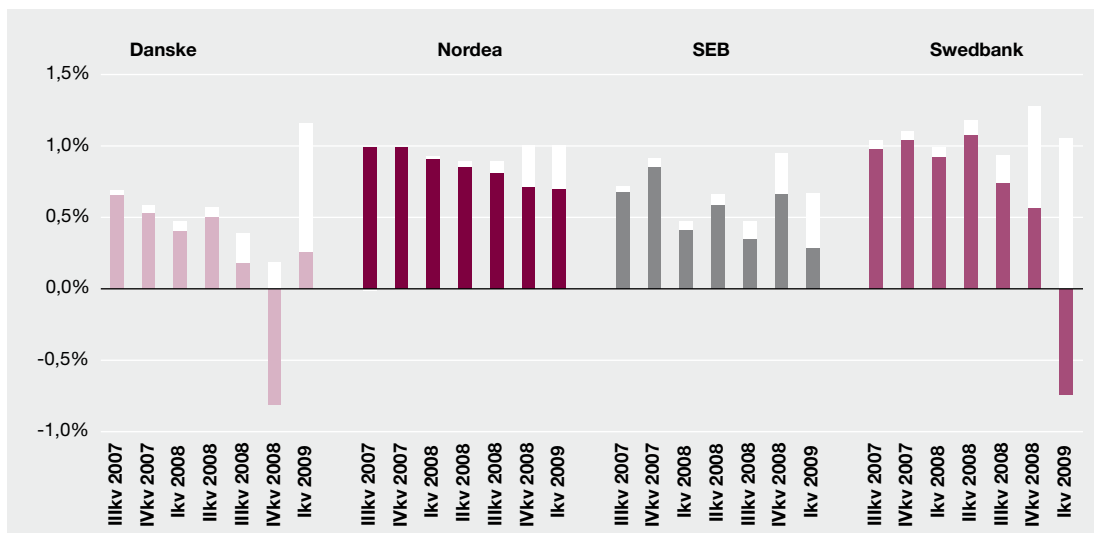
Joonis 1. Finantssektori varade osakaal SKPs

* V.a nõuded tütar- ja sidusettevõtjatele.

¹ Ülevaade põhineb gruppide avalikel kvartaliaruannetel.

² Siinkohal on käsitletud nelja suuremat Eestis tegutsevat finantsgruppi kogu grupi konsolideeritud arvestuses – st hõlmatud on gruppide tegevus nii Baltimaades kui ka teistes riikides.

³ Firmaväärtuse allahindlus kajastub tegevuskulude kasvuna.

Joonis 2. Pangagruppide tulemused ning võimalik tulemus ilma varade allahindluseta

Kuna pangagruppide osalised on tihedalt lõimunud, mõjutavad võimalike rahastajate hinnangud grupiosaliste riskisusele ressursi hinda kogu grupi jaoks. Mitu reitinguagentuuri ning ka turuosalised on gruppide riskisust nende kohati negatiivsete tulemuste tõttu varasemaga võrreldes oluliselt kõrgemaks hinnanud. Kuna grupid on küllaltki sarnaste riskiprofiilide juures toimunud allahindluste tegemisel erinevalt, ei pruugi mõne perioodi madalam allahindluste tase tingimata viidata konkreetse grupi varade oluliselt paremale kvaliteedile, vaid erinevale finantsarvestusele. Seega ei saa välistada, et seni (suuremat) tegevuskasumit näidanud turuosalised on sunnitud varade väärtust edaspidi rohkem korrigeerima.

Kuigi olukord turgudel on keeruline, on grupid

suutnud sealt lisaks hoiustele piisavalt lisavahendeid kaasata. Mõnel juhul on selleks kasutatud ka riiklike abiprogrammide pakutavat garantiid. Selleks, et kapitaliseeritust parandada, loobuti käesoleval aastal dividendide maksimisest või vähendati väljamakstavate dividendide määra. Omavahendeid suurendati ka uusi aktsiaid emiteerides ning allutatud laenu võttes.

Arvestades majanduse edasist väljavaadet Eestis tegutsevate gruppide tegevuspiirkondades, on tõenäoline, et ka lähiajal on mõni grupp sunnitud teatama kahjumist. Kapitalipuhvrite suurendamine on gruppide võimet keerulisemas majanduskeskkonnas toime tulla üldiselt küll parandanud, kuid ei saa välistada, et edasine ebasoodne areng sunnib neid vähendama varade mahtu või kaasama lisakapitali.

EMAPANKADE RAHASTAMINE

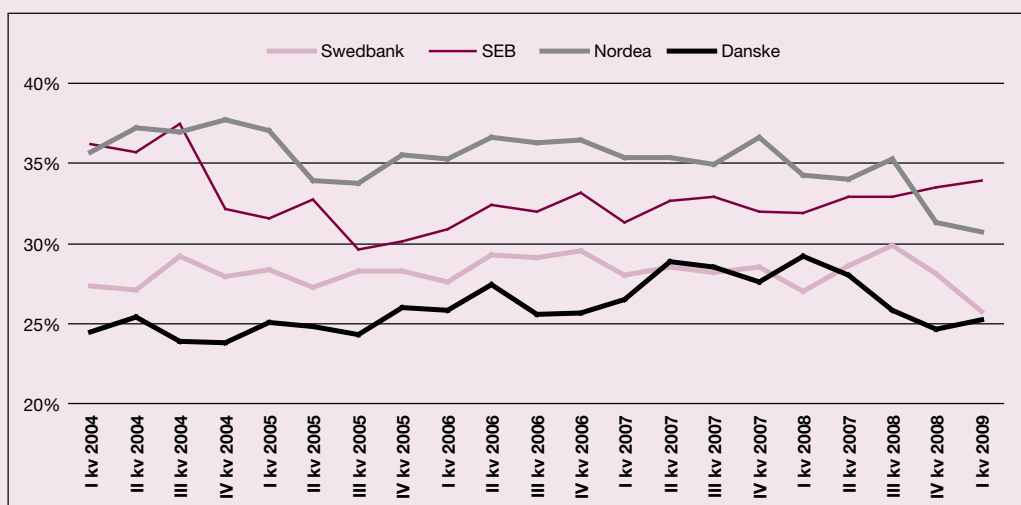
Põhjamaade pangagruppide kaasatud vahendite struktuur on grupiti erinev, mistõttu finantskriis on avaldanud pankade rahastamisele erinevat mõju. **Hoiuste** osakaal on kõrgem

Nordeal ja SEB-I ning seepärast on neil turult vahendeid vaja kaasata suhteliselt vähem.

Rootsi valitsus on tõstnud hoiusekindlustuse määra 500 000 Rootsi kroonini ning Taani valitsus on teatanud hoiuste tagamisest piira-

matus ulatuses. Need meetmed on püüdnud kindlustada selle rahastamisallika stabiilsust. Pankade kaupa on hoiuste osakaal viimase kahe kvartali jooksul siiski muutunud (vt joonis 3). Hoiuste kaasamine on muutunud pankade jaoks tiheda konkurentsi tõttu varasemaga võrreldes kulukamakas. Ressursi hinda on suurendanud ka tähtajaliste hoiuste osakaalu kasv.

Turult kaasatavate vahendite hinda ja kättesaadavust mõjutab muu hulgas krediitiasutusele antud reiting. Reitinguagentuurid on Eestis tegutsevate pangagruppide riskisust erinevalt hinnanud (vt tabel 1). **Krediidiriski ülekandehingute**⁴ muutused on samuti olnud sarnased; kõrgeimat riskipremiat küsitakse Swedbanki ja SEB puhul⁵.

Joonis 3. Hoiuste osakaal pankade bilansis

Allikas: pankade avalikud aruanded

Tabel 1. Põhjamaade pankade reitingud

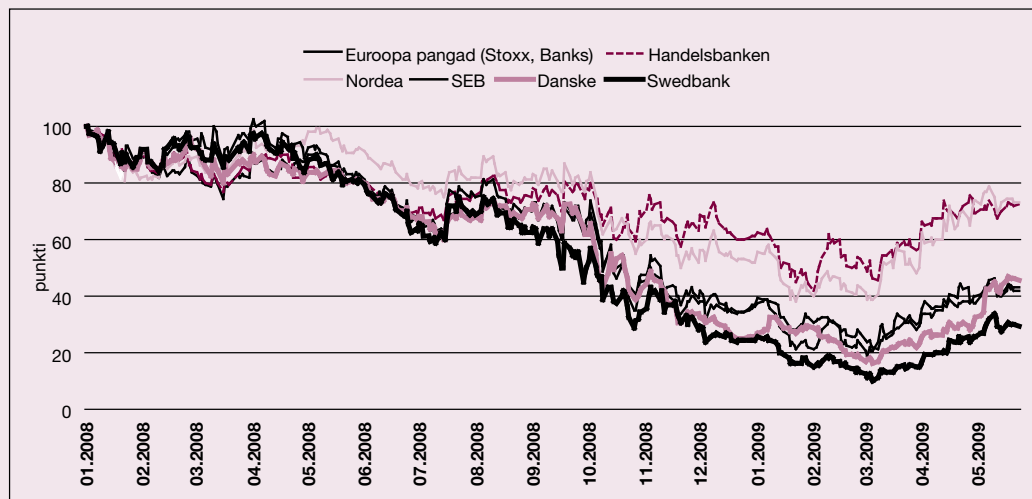
	Standard & Poor's		Moody's			Fitch	
	Pikaajaline	Muutus*	Pikaajaline	Muutus*	Finants-tugevus	Pikaajaline	Muutus*
Nordea	AA-	-	Aa1	-	B	AA-	-
Svenska Handelsbanken	AA-	-	Aa1	-	B	AA-	-
DnB NOR	AA-	-	Aa1	-	B-	A+	-
Danske	A+	↓	Aa3	↓↓	C	A+	↓
SEB	A	↓	A1	↓↓	C-	A+	-
Swedbank	A	-	A1	↓	C-	A	↓

* Muutus võrreldes eelmise Finantsstabiilsuse Ülevaatega (sügis 2008). "-" muutust pole, "↓" reitingut langetatud ühe astme võrra, "↓↓" reitingut langetatud kahe astme võrra.

Allikas: reitinguagentuurid

⁴ Ingl k *credit default swap*.

⁵ Samas võib turg olla üksikute institutsioonide jaoks üsna piiratud ja ebalikviidne, mistõttu tuleb seda näitajat tõlgendada teatud reservatsiooniga.

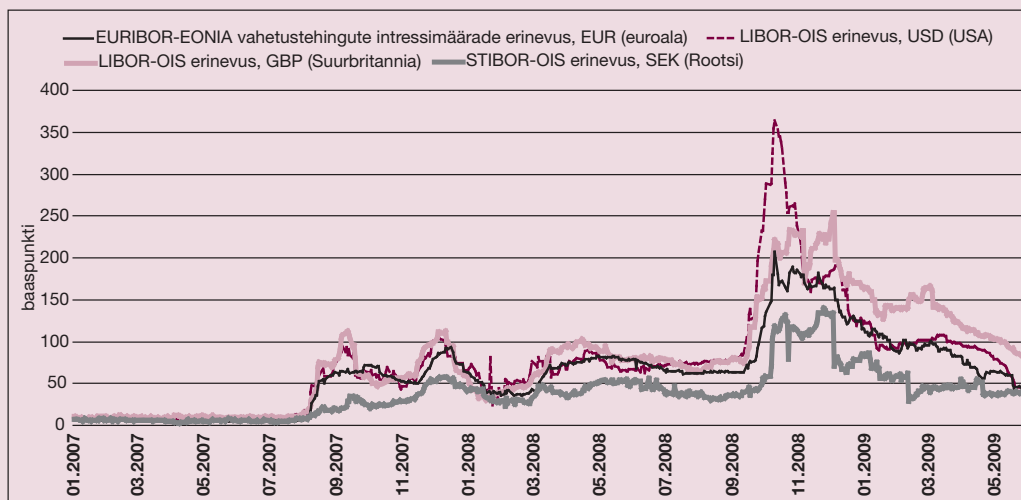
Joonis 4. Põhjamaade pankade aktsiahindade areng (2.1.2008 = 100)

Ka **aktsiaturul** on erinevused Põhjamaade pangagruppide vahel investorite silmis suurenenud. Kõige pessimistlikumalt hinnatakse Swedbanki väljavaateid; oluliselt optimistlikumad ollakse Nordea ja Svenska Handelsbankeni suhtes (vt joonis 4).

Suur osa pankade tegevusest, mida ei kaeta hoiustega, rahastatakse **võlakirjaturgudel**. Eestis tegutsevate suuremate gruppide puhul on seda peamiselt tehtud tagatud võlainstrumentide abil Rootsi ja Taani turgudel. Kuna finantskriisi tõttu oli turgudelt laenuvahendite (eriti pikaajaliste finantside) kaasamine muutunud varasemaga võrreldes probleemsemaks, püüdsid valitsused turgude toimimist toetada, pakkudes pankadele erinevaid **garantiiprogramme**. Rootsi riigigarantii programmiga on liitunud juba Swedbank, kes programmi raames ka aktiivselt võlakirju emiteerib; aprillis teatas osalemisest SEB. Hind, mida pangad peavad maksma Rootsi riigi garantii kasutamise eest, on 50 baaspunkti, millele lisandub pangaspetsiifiline riskipreemia. Seega on turgudel rahastamine jätkuvalt keeruline ning pangad kasutavad vajalike vahendite hankimiseks ulatuslikult riiklike toetusmeetmeid.

Võlakirjade tagatisel on praegustes turutingimustes pankade emiteeritud võlakirjade hinnale oluliselt suurem mõju kui varem. Turul püsib nõudlus kõrgeima reitinguga tagatud võlakirjade järele. Samuti on nõudlust Rootsi ja Taani riigigarantiiga võlakirjade järele, kuna need saavad automaatselt kõrgeima reitingu AAA. Tagatiseta ja kehva tagatisega võlakirjade suhtes on turuosaliste hoiak ebakindel ning nõudlus selliste võlainstrumentide järele nõrk.

Pankadevahelisel rahaturul on suuremad pinged vaibunud ning likviidsus, mille indikaatorina kasutatakse pankadevahelise rahaturu intressimäära ja oodatava baasintressimäära erinevust, on märgatavalt paranenud. Rootsis on see näitaja langenud juba alates veebruarikeskpaigast eelmise aasta algusega võrreldavale tasemele, mis peegeldab mõnevõrra väiksemaid pingeid sealsel pankadevahelisel rahaturul (vt joonis 5). Keskpankade leevendavad meetmed pankadele krediidi andmisel (näiteks aktsepteeritavate tagatisvarade kriteeriumide lõdvendamine) on pakkunud pankadele pingelisel ajal asendust finantsturgudele ning pangad kavatsevad nende meetmete kasutamist jätkata.

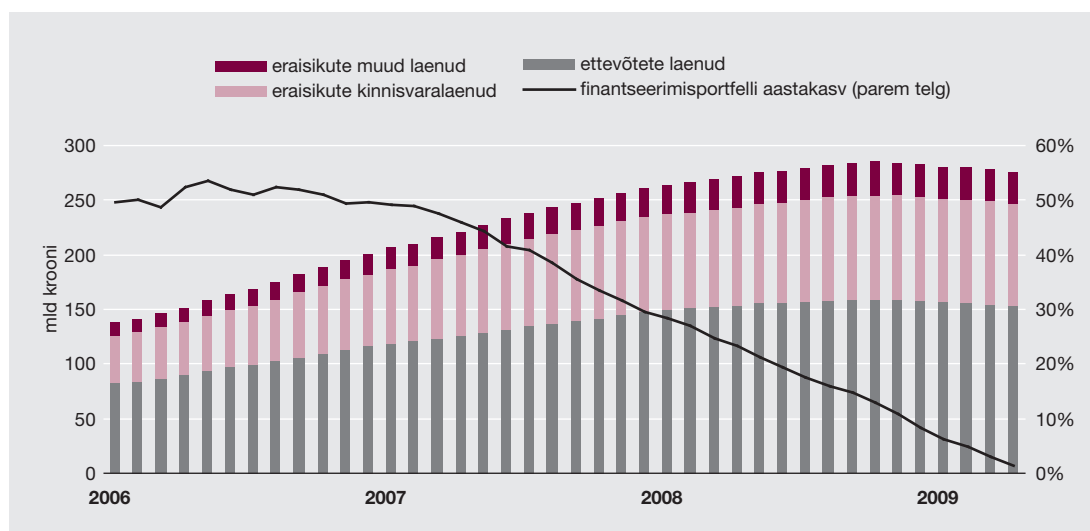
Joonis 5. Pankadevahelise rahaturu intressimäär ja oodatava baasintressimäär erinevus

Allikas: Bloomberg

Varade kvaliteet

Suhteliselt järsult halvenenud majandusolukorra ja väljavaadete, kiiresti kasvanud intressimarginaali ning karmistunud laenuitingimuste tõttu kahanes 2008. aasta IV kvartalis ja 2009. aasta I kvartalis nii eraisikute kui ka ettevõtete **finantseerimis-**

portfell (vt joonis 6). Aprilli lõpus oli pankade laenu- ja liisinguportfelli jääk 276 miljardit krooni ehk eelmise aasta sama perioodi järgist 1,3% suurem. Finantseerimisportfellide kahanemine sai alguse 2008. aasta novembris ning vahepeal on portfelli jääk vähenenud 3,1%. Sealjuures tuleb märkida, et vähenenud on igat liiki laenude jääk.

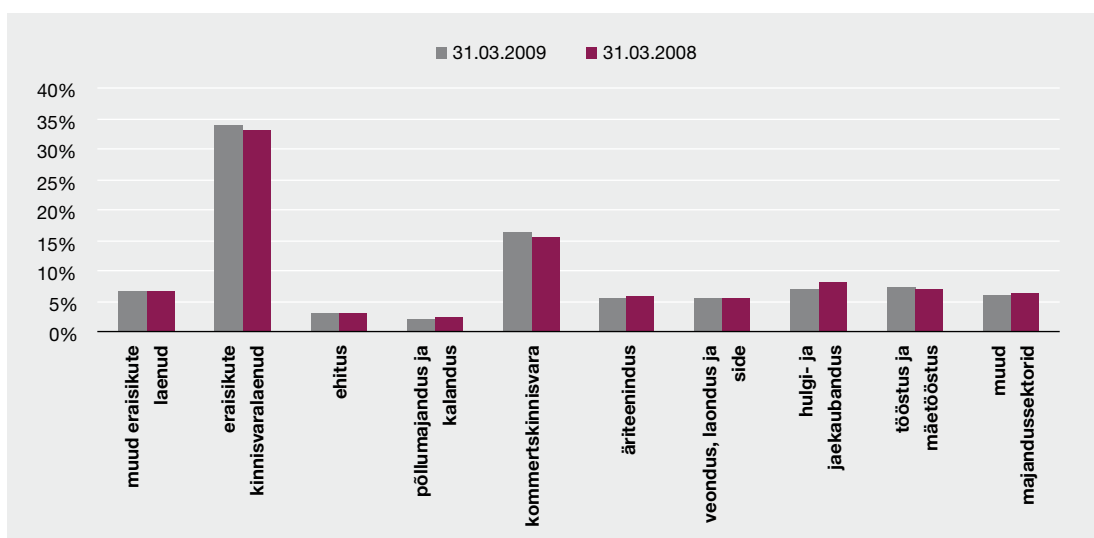

Joonis 6. Realsektorile väljastatud laenude ja liisingute jääk ja aastakasv

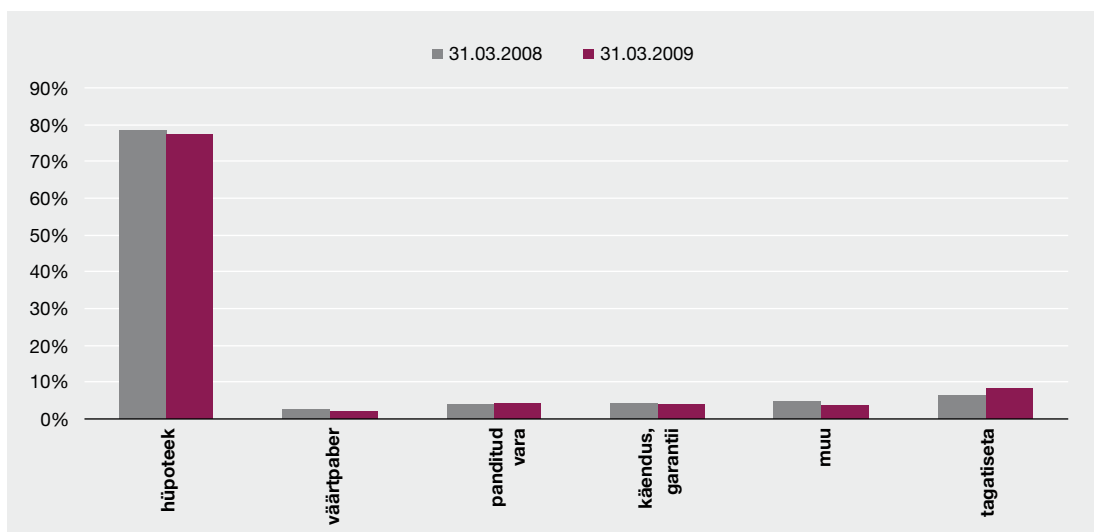
Kuigi finantseerimisportfell on kahanenud, ei ole selle struktuur aastatagusega võrreldes oluliselt muutunud (vt joonis 7). Ka **laenu tagatiste** struktuur ei ole viimase aasta vältel kuigivõrd muutunud (vt joonis 8). 2009. aasta I kvartali lõpuks oli 77,3% realsektorile väljastatud laenudest hüpoteegiga tagatud (2008. aasta I kvartali lõpus 78,3%). Tagatiseta laenu moodustasid samal perioodil 8,4% kogu realsektorile väljastatud finantseerimisportfelli jäägist (2008. aasta

I kvartali lõpus 6,4%).

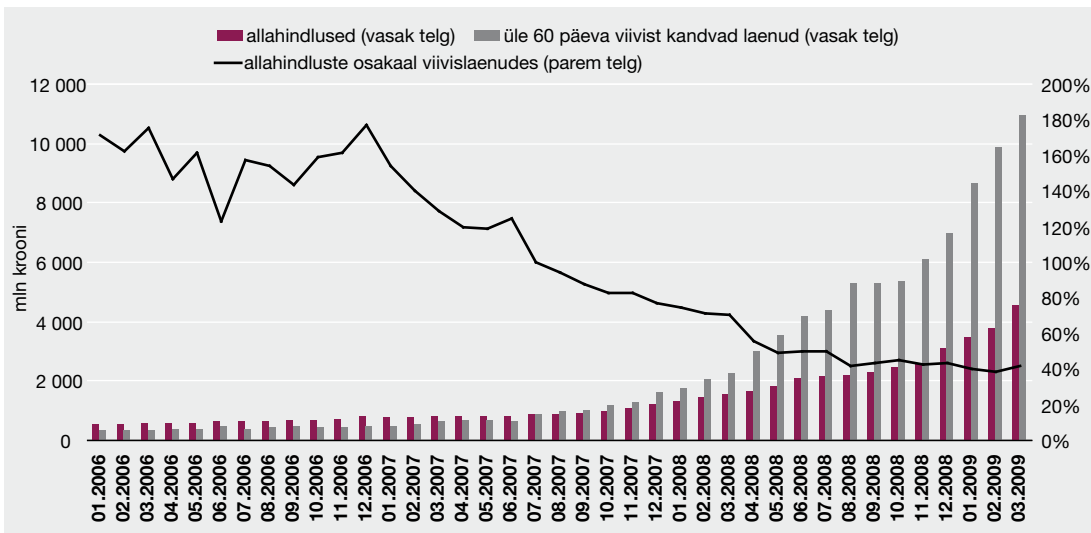
Järsult halvenenud majanduskeskkond on mõjutanud ka laenu kvaliteeti. 2009. aasta aprilli lõpus moodustasid **üle 60 päeva viivist kandvad laenu** kogu realsektorile väljastatud finantseerimisportfelliga 5,2% (aasta tagasi 1,3%). Viivislaenu hulk kasvas eriti kiiresti 2009. aasta alguses – rohkem kui miljardi krooni võrra kuus (vt joonis 9).

Joonis 7. Pankade ja liisinguettevõtete finantseerimisportfell sektorite kaupa

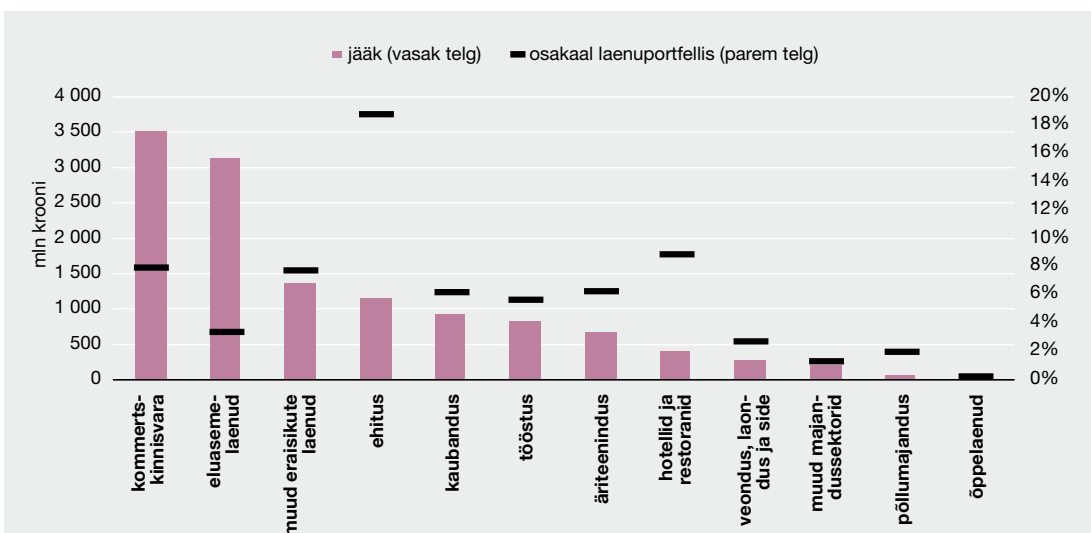
Joonis 8. Realsektorile väljastatud laenu tagatised

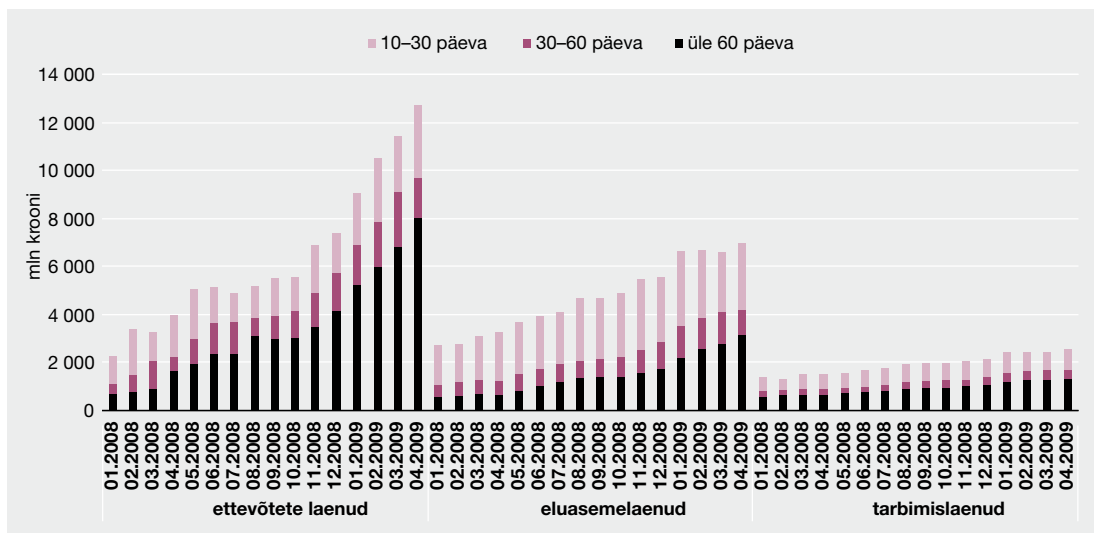
Joonis 9. Viivislaenu ja allahindlused

Sealjuures on viimasel aastal kõige rohkem halvenenud ettevõtetele väljastatud laenude kvaliteet. 2009. aasta aprilli lõpus moodustasid üle 60 päeva maksetähtaega ületanud laenuportfelli jäägist 6,4% (2008. aasta septembri lõpus 2,4% ning 2008. aasta aprillis

vaid 1,4%). Sektorite arvestuses on rohkem probleeme kommerts-kinnisvara ja ehitussektoris, kus on üle 60 päeva maksetähtaja ületanud vastavalt 18,7% ja 7,9% laenujäägist (vt joonised 10-11). Nende sektorite laenujääk moodustab ligi 40% kogu ettevõtlussektorile väljastatud laenujäägist.

Joonis 10. Üle 60 päeva viivist kandvate laenude jääk ja osakaal sektori laenuportfellis 30.04.2009 seisuga

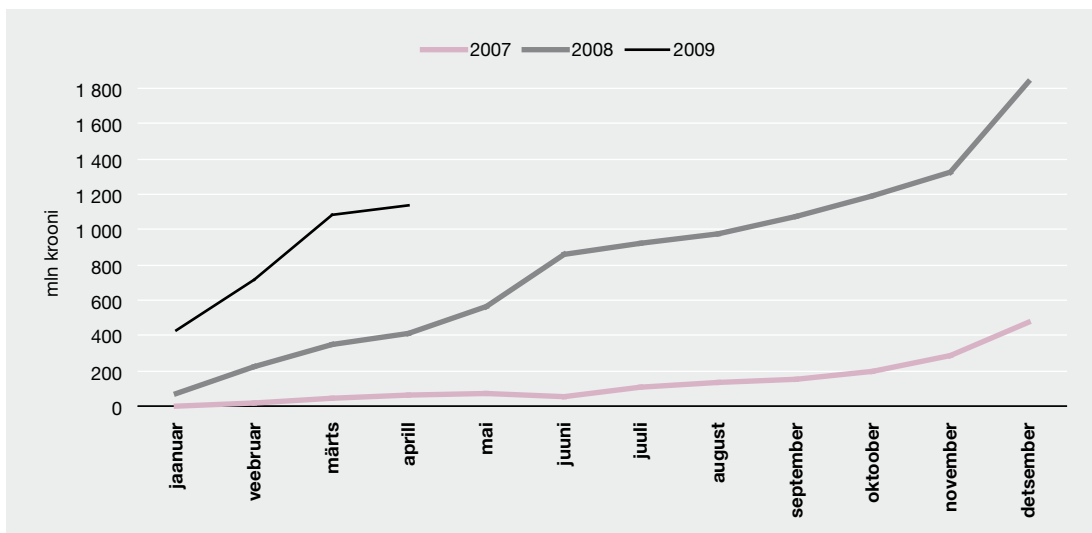
Joonis 11. Viivislaenud liigi ja maksetähtaja ületamise järgi

Ka eluasemelaenude kvaliteet on märgatavalt halvenenud – viivislaenude osakaal moodustas laenuportfelli jäägist aprilli lõpus 3,3% (eelmise aasta samal perioodil 0,7%). Samas on protsentuaalselt enim viivislaene jätkuvalt eraisikute tarbimislaenude hulgas, ulatudes 2009. aasta aprilli lõpus 7,7%-ni laenuportfelli jäägist (2008. aasta aprilli lõpus 3,9%). Ligi 36% eraisikute tarbimislaenudest, mis on maksetähtaega ületanud, on välja antud ühe süsteemselt mitteolulise institutsiooni poolt. Teistel krediitiasutustel on viivist kandvate tarbimis- ja muude laenude osakaal palju väiksem. Eraisikute tarbimislaenu moodustavad 9,1% kogu reaalsektori väljastatud laenuja liisinguportfelli jäägist.

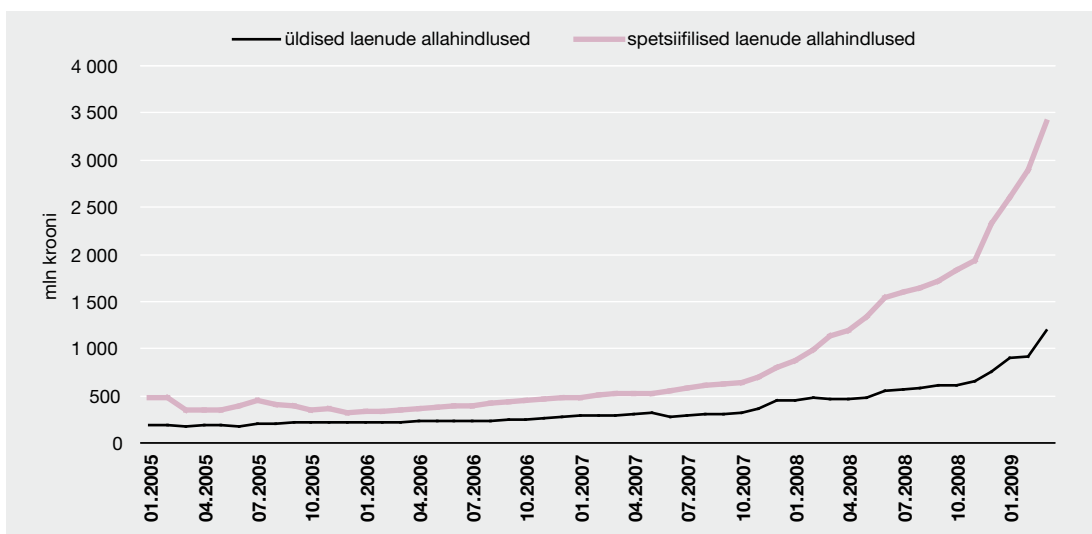
Viimastel aastatel toimunud üliaktiivne kinnisvaraarendus ning majanduskeskkonna jahenemisest tingitud väike nõudlus uute pindade järele on viinud Eesti kinnisvaraturu seisu, kus pakkumine ületab selgelt nõudlust. Tehinguaktiivsus on väga madal ning 2009. aasta I kvartalis kiirenes nii äri- kui ka elamispindade hindade langus. Raskustesse satub seetõttu aina enam kinnisvaraettevõtteid. Maa-ameti andmetel on Tallinna

korterite hind langenud kinnisvarabuumi tipphetkest 2007. aasta aprillis ligi poole võrra, mistõttu korterite taskukohasus ehk hinna ja keskmise brutopalgaga suhe on jõudmas 2004. aasta tasemele. Kuigi eluaseme soetamine on nüüd palju taskukohasem, ei taastu kinnisvaraturg enne, kui tarbijate kindlustunne on oluliselt kasvanud.

Laenukvaliteedi kiire halvenemine ning negatiivsed väljavaated on mõjutanud ka pankade tehtud **allahindluste** hulka. 2009. aasta aprilli lõpuks olid Eestis tegutsevad pangad teinud kokku 4,9 miljardi krooni väärtuses allahindlusi (vt joonis 12). Sellest ligi kaks kolmandikku olid spetsiifilised allahindlused (vt joonis 13). Eestis tehtud üldised allahindlused moodustavad vaid veerandi kõikidest tehtud allahindlustest. Suur hulk üldisi allahindlusi on tehtud emapankades, et võtta arvesse võimalikke tulevasi kahjusid Balti riikides (vt alapeatükk *Suuremate pangagruppide areng*). Allahindlused kasvasid kahes viimases kvartalis, mil neid tehti 2,3 miljardi krooni väärtuses. Suhtena üle 60 päeva viivist kandvate laenude mahtu ulatusid tehtud allahindlused aprilli lõpus 39%-ni.

Joonis 12. Kumulatiivsed laenukahjumid (muutus tehtud laenuallahindlustes)

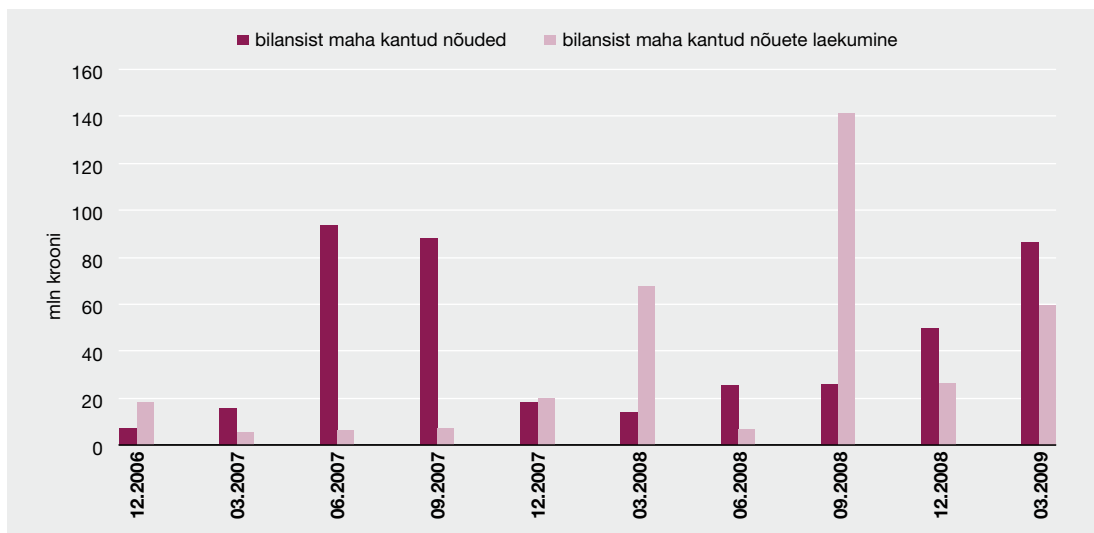

Joonis 13. Spetsiifilised ja üldised laenuallahindlused

2008. aastal kandsid Eestis tegutsevad pangad **bilansist välja** 114 miljoni krooni väärtuses laene ja neile laekus 242 miljoni krooni väärtuses varem bilansist välja kantud nõudeid (vt joonis 14). 2009. aasta I kvartalis oli maha kantud 86 miljoni krooni väärtuses laene ning laekunud 59 miljoni krooni väärtuses varem maha kantud nõudeid.

Majanduslangus on oluliselt mõjutanud viivislaenu- ning allahindluste osakaalu laenuportfellis ka **pangagruppide** koondarvestuses.

Üle 60 päeva viivist kandvate laenu osatähtsus pangagruppide finantseerimisportfellis kasvas aastaga 0,8%lt 5,7%ni. Sellest ligi pool lisandus 2009. aasta I kvartalis, kui üle 60 päeva makse-

Joonis 14. Pankade bilansist maha kantud nõuded ja mahakantud nõuete laekumine

tähtaega ületavate laenude jääk kasvas gruppide arvestuses ligi 9 miljardi krooni võrra. Eesti residentide viivislaenude kasv moodustas sellest vaid 27%. Viivislaenude kiire kasv ning nõrgad väljavaated mõjutasid allahindluste tegemist ka pangagruppide tasandil. Märtsi lõpuks oli laenu-

portfelli jäägi suhtes tehtud allahindluste osakaal gruppide koondarvestuses kasvanud 3%le, mis on eelmise aasta sama perioodi näitajast ligi kolm korda suurem. Viivislaenude mahu üllikiire kasv on aga allahindluste ja üle 60 päeva viivist kandvate laenude mahu suhte alandanud 52,4% tasemele.

PANGASEKTORI TUGEVUSANALÜÜS

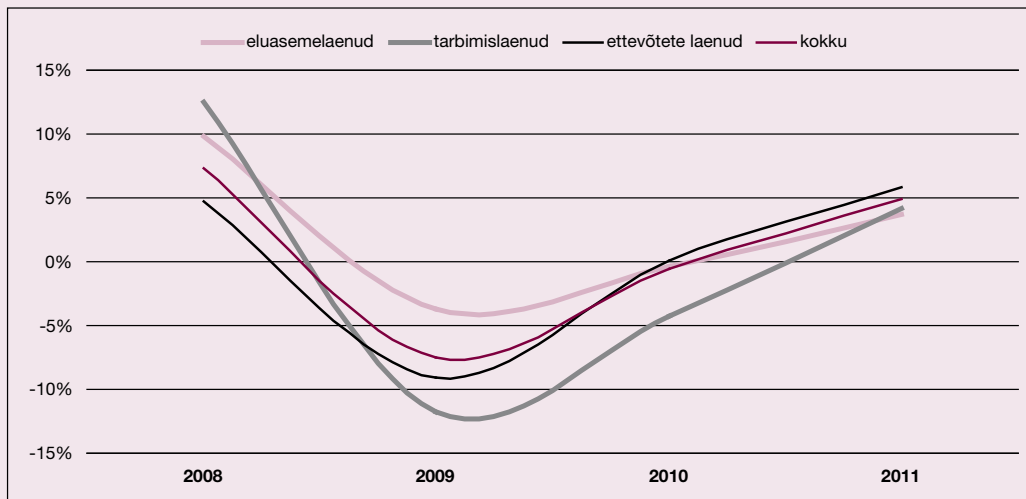
Eesti sisenõudluse kasv hakkas vähenema juba kaks aastat tagasi 2007. aasta kevadel. 2008. aasta teisel poolel halvenes välismajanduse keskkond järsult, mis tõi kaasa ka Eesti majanduse kiire languse. Eesti Panga majandusprognoosi põhistsenaariumi järgi kujuneb majanduslanguseks 2009. aastal -12,3%. Kui väliskeskond niipea paranema ei hakka, väheneb sisemajanduse koguprodukt ka 2010. aastal. Majandus jõuab uude kasvutsüklisse 2011. aastal.

Võrdlemisi järsult reageerivad majanduskonjunktuuri muutustele investeringud, mille kasvu majanduslangusele eelnenud aastatel mõjutasid eelkõige soodne rahastamiskeskond ning optimism tuleviku suhtes. Praegu on aga olukord märkimisväärselt muutunud.

Maailmamajanduses valitseva suure ebamäärasuse tõttu on ka Eestis tegutsevad pangad muutunud laenuandmisel ettevaatlikumaks, vaatamata rahvusvahelises võrdluses vägagi tugevale kapitaliseeritusele.

Makrooeldused ja viivislaenude prognoos

Majanduslanguse tingimustes suurenevad Eesti pangasektori laenukahjumid järgnevatel aastatel oluliselt. Samas eeldatakse prognoosis, et emapangad on Eesti turust jätkuvalt huvitatud ega muuda seetõttu oma praegusi rahastamistingimusi. Eesti Panga **majandusprognoosi põhistsenaariumi kohaselt** on **laenumahu kasv** nii 2009. kui ka 2010. aastal **negatiivne** (vastavalt -7,5% ja -0,5%; vt joonis 15). Positiivne kasv taastub aastaks

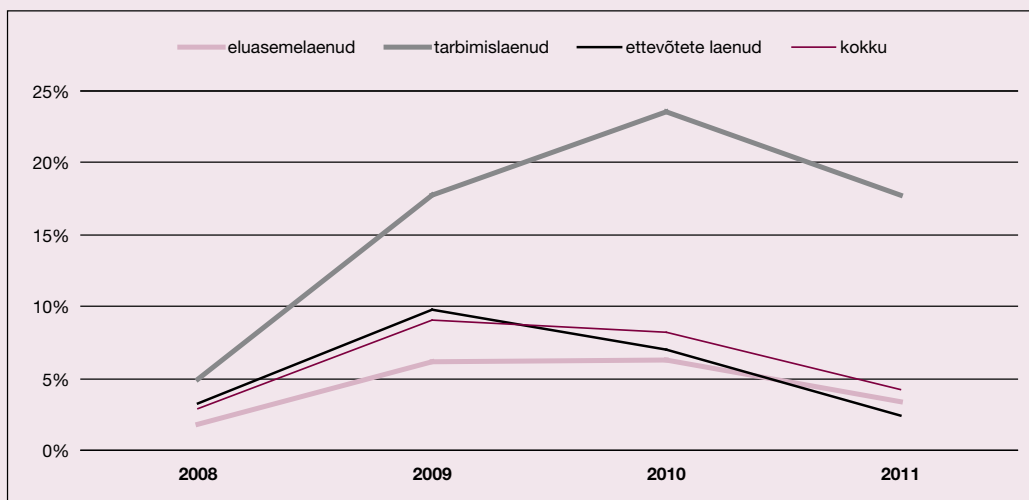

Joonis 15. Laenumahu kasv majandusprognoosi põhistsenaariumi järgi

2011 (4%). Viivislaenude osakaal laenuportfellis tõuseb kõrgeimale tasemele 2009. aastal, mil 9% realsektorile väljastatud laenude tagasimaksimisega on viivitatud üle 60 päeva. Tarbimislaenude puhul saabub tipp 2010. aastal, mil see näitaja on 23% (vt joonis 16).

Kevadprognoosi riskistsenaariumi kohaselt toovad probleemid maailmamajanduses kaasa pikemaajalise seisaku. Üleilmse majandussurutise jätkumine pikema aja vältel

tähendab Eesti jaoks eelkõige väga nõrka välisnõudlust. Lisaks tagasihoidlikele ekspordivõimalustele ning võimalikele probleemidele konkurentsivõimega on ettevõtetel järjest raskem kaasata väliskapitali, mis omakorda takistab vajalike struktuursete muutuste elluviimist. Riskistsenaariumi põhjal väheneb majanduse maht reaalnäitajates 2009. aastal 15,3% ja 2010. aastal 4,6% võrra ning 2011. aastal suureneb 1,9% võrra. Realsektori laenumahu nominaalkasv on vasta-

Joonis 16. Viivislaenude areng majandusprognoosi põhistsenaariumi järgi

valt -8,8%, -6,5% ning -4,3%. Viivislaenuid moodustavad 2009. aasta lõpuks 10,5% portfellist, misjärel nende osakaal hakkab vähenema.

Olemasolevad kapitalipuhvrid

Arvestades Eestis tegutsevate pankade olemasolevaid kapitalipuhvreid, võisid pangad 2009. aasta märtsi lõpu seisuga kahjumisse kanda üle 9 miljardi krooni väärtuses laene (6% portfellist) ning koondarvestuses jätkuvalt täita kapitali adekvaatsuse 10% miinimumnõuet (vt tabel 2).⁶ 26 miljardi krooni ehk 15,9% laenuportfelli kahjumisse kandmine viiks aga kapitali adekvaatsuse näitaja 0%ni. Tegelikult on aga pankade puhvrid keerulises majandusolukorras toimetulemiseks suuremad, kuna lisaks selles analüüsis arvestatud kapitalipuhvritele on siinsete riskide katteks tehtud kohati

laenuportfelli allahindlusi ka emapankades.

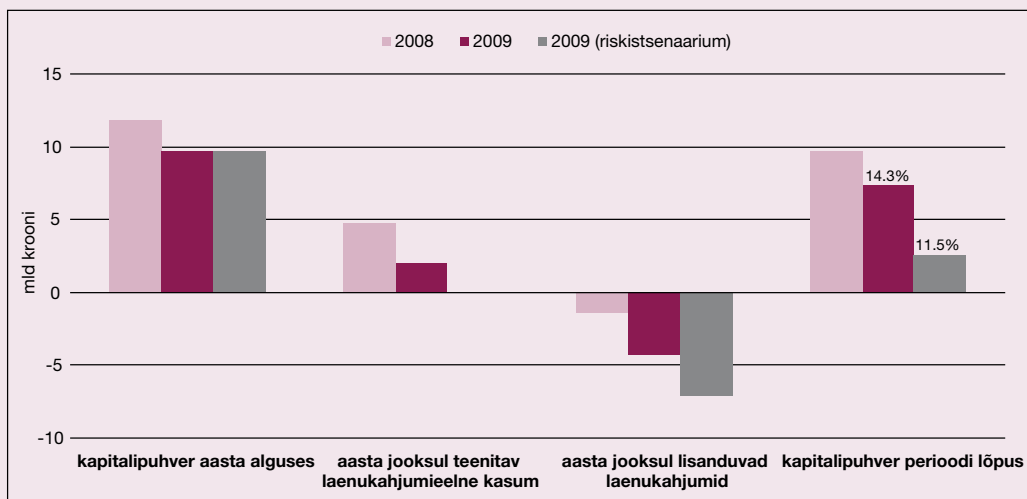
Agregeeritud tugevusanalüüs

Agregeeritud tugevusanalüüs tugineb Eesti Panga kevadisele majandusprognoosile ning pangasektori tugevusanalüüsi mudelile. See mudel võimaldab hinnata viivislaenude ja laenukahjumite arengut pankade ja laenuilike kaupa. Peale mudeliga hinnatud sisendite on arvestatud mõne lisaeldusega pankade kasumlikkuse ja laenude kahjumäära suhtes.

Tehtud eelduste kohaselt on pankade **kasumlikkus** keerulise majandusolukorra tõttu 2009. aastal varasemate aastatega võrreldes madalam. Kevadprognoosi põhistsenaariumi järgi teenib pangasektor 2009. aastal kokku 3 miljardit krooni laenukahjumieelset kasumit.

Tabel 2. Olemasolevad kapitalipuhvrid

	Puhvrid (mld krooni)	Osakaal portfellis (%)
10% kapitali adekvaatsus	9,6	5,8
8% kapitali adekvaatsus	13,0	7,8
4% kapitali adekvaatsus	19,7	11,9
0% kapitali adekvaatsus	26,4	15,9

Joonis 17. Kapitalipuhvrit kujundavad tegurid

⁶ Swedbanki riskide katteks mõeldud kapitali, mis muidu hõlmab kõiki Balti riike, on koondarvestuses vähendatud, et see vastaks ainult Eestis võetud riskidele.

Riskistsenaariumis eeldatakse, et pangad suudavad tuludega katta vaid jooksvad kulud, mistõttu laenukahjumieelset kasumit ei teenita.

Tugevusanalüüsis kasutatud konservatiivsematel eeldustel on põhistsenaariumis laenukahjumite arutamiseks kasutatud 45% **kahjumäära**. Riskistsenaariumis on kahjumäära suurendatud 60%ni.

Arvestades eespool toodud tingimusi, **suudab Eesti pangasektor koondarvestuses nii prognoosi põhi- kui ka riskistsenaariumi järgi 2009. aastal kapitali adekvaatsuse miinimumnõuet täita** (vt joonis 17). 2009. aastal lisanduvad **laenukahjumid** moodustava põhistse-naariumi korral 2,8% ning riskistse-naariumi korral 4,6% pankade koondportfellist. 2009. aasta lõpuks moodustavad laenuportfelli allahindlused vastavalt 4,4% ja 6,2% portfelliist.

Kapitali adekvaatsus

2009. aasta 1. märtsil sai lisaks SEB Pangale ka Swedbank finantsinspeksioonilt loa uute sisereitingutel põhinevate meetodite (IRB) rakendamiseks krediidiriski kapitalinõude arvutamisel Basel II kapitali adekvaatsuse arvutamise raamistikus.

Sisereitingutepõhise meetodi kasutuselevõtu eesmärk on suurendada krediidiriski kapitalinõuete riskitundlikkust ja täpsust. Selle eelduseks on seaduses sätestatud miinimumnõuete täitmine, millest olulisemad on sisemiste riskihindamismeetodite usaldusväärsus ja krediidiriski hea juhtimistava igapäevane rakendamine.

Kui krediidasutus läheb üle krediidiriski kapitalinõude arvutamisel üle sisereitingutel põhine-

vatele meetoditele või operatsiooniriski kapitalinõude arvutamisel täiustatud mõõtmismudelitel põhinevale meetodile, võib riskivarade maht järsult väheneda. Seetõttu on üleminekuperioodiks seatud riskivarade vähenemisele piirangud: kui täiustatud hindamismeetodiga leitud riskivarade maht jääb 2009. aastal väiksemaks kui 80% varasemate meetodite järgi leitud riskivaradest, tuleb kasutada omavahendite arvestamisel 80% piirmäära varasemate meetodite põhjal arvutatud riskivaradest. 2010. aastaks on üleminekuperiood lõppenud ning hinnanguliselt väheneb siis IRB meetodit kasutavate pankade riskivarade maht veelgi, mille tagajärjel suureneb ka pankade keskmine arvestuslik kapitali adekvaatsuse näitaja.

Pankade omavahendite ja riskivarade muutused on toodud tabelis 3.

Tabel 3. Riskivarade muutused

	Juuni 2008	Juuli 2008	Sept 2008	Dets 2008	Märts 2009
Esimese taseme omavahendid	24,2	24,2	24,3	24,4	27,2
Teise taseme omavahendid	10,7	10,7	10,7	10,8	10,8
Mahaarvamised	0,2	0,7	0,3	0,3	0,9
Omavahendid kapitali adekvaatsuse arutamiseks	34,6	34,2	34,7	34,9	37,1
Krediidirisk	178,2	161,9	152,1	150,7	141,4
Muud riskid	3,3	3,7	5,8	5,1	5,4
Operatsioonirisk	8,5	7,0	7,1	7,1	7,2
Üleminekuperioodi lisa riskivaradele	0,0	15,1	24,4	22,1	13,3
Riskivarad kokku	190,1	187,7	189,4	185	167,3
Pangasektori keskmine kapitali adekvaatsus	18,2%	18,2%	18,3%	18,9%	22,2%
Madalaim kapitali adekvaatsuse näitaja	14,2%	14,1%	14,9%	15,4%	16,2%

Pangasektori **keskmine kapitali adekvaatsus** on 2005. aastast saadik pidevalt kasvanud, ulatudes selle aasta aprilli lõpus 22%ni (vt joonis 18). Seega ületab pankade keskmine kapitali adekvaatsus Eestis kehtestatud kapitali adekvaatsuse miinimummäära üle kahe korra. See näitab, et pankadel on koondarvestuses laenukahjumite katmiseks tugevad puhvrid (vt ka taustinfo *Pangasektori tugevusanalüüs*).

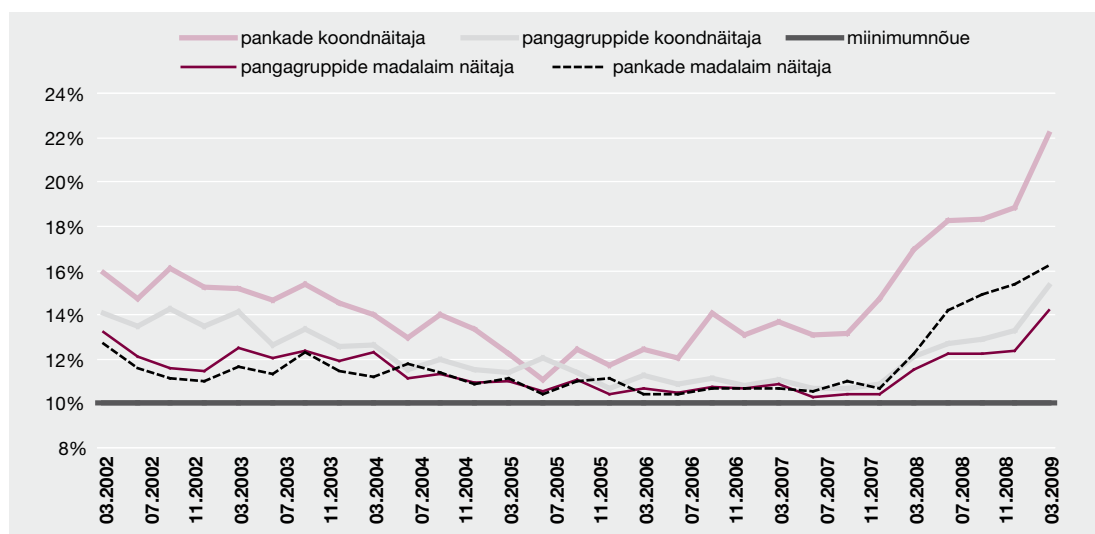
Kapitali adekvaatsuse määra kasvu on viimases kvartalis põhjustanud eelkõige riskivarade vähenemine ning esimese taseme omavahendite kasv.

2009. aasta I kvartalis suurenesid esimese taseme **omavahendid** ligi 3 miljardi krooni võrra, millest enamiku moodustas aastaaruannete auditeerimise järgselt omavahendite hulka arvatud eelmiste perioodide jaotamata kasum.

Riskivarad vähenesid vaadeldaval perioodil peamiselt krediidiriski kapitalinõuete kahanemise tagajärjel. Operatsiooniriski ja muude riskide kapitalinõuded oluliselt ei muutunud. Krediidiriski kapitalinõue on puhver juhuks, kui panga vastaspool ei suuda oma kohustusi täita ja lepingu tagatiseks

olevatest varadest ei piisa nõuete rahuldamiseks. Krediidirisk moodustab suurima osa pankade koguriskist ja see kaasneb peaaegu kõikide laenu- toodetega. 2009. aasta I kvartali jooksul vähenesid krediidiriski kapitalinõuded kokku 9,3 miljardi krooni võrra, viimase kolme kvartali vältel aga kokku ligi 37 miljardi krooni võrra. Pankade poolt reaalsektorile väljastatud laenude ja liisingute netoportfell⁷ vaadeldaval perioodil eriti ei muutunud. Riskivarad vähenesid eelkõige seetõttu, et kaks suurt panka läksid üle uutele kapitalinõude arvutamise meetoditele. 2009. aasta lõpus kaovad üleminekuperioodi piirangud riskivarade vähenemisele, mistõttu riskivarade maht kahaneb eeldatavalt veelgi ja pankade keskmine kapitali adekvaatsuse määr kasvab.

Üleminek uutele meetoditele kapitalinõuete arvutamisel Basel II kapitali adekvaatsuse arvutamise raamistikus on Eestis toimunud praegust majandus- tsüklit arvestades suhteliselt sobival ajal. Täpsemaid meetodeid kasutades vähenevad pankade riskivarad ning sisuliselt vabaneb lisakapitali. Kui seda kasutatakse puhvrina võimalike laenukahjumite katmiseks, on selline majanduse tsüklilisust leevendav protsess finantsstabiilsuse tagamise vaatepunktist sobiv.

Joonis 18. Pankade ja pangagruppide kapitali adekvaatsus

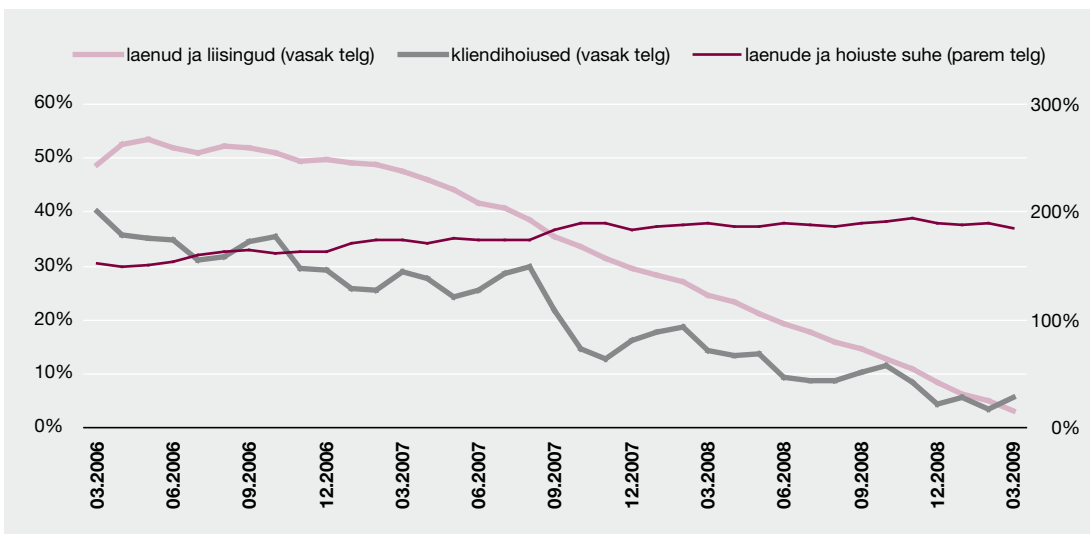
⁷ Reaalsektorile väljastatud laenude ja liisingute netoportfell = reaalsektorile väljastatud liisingu- ja laenuportfelli jääk – laenude allhindlused.

Likviidsus

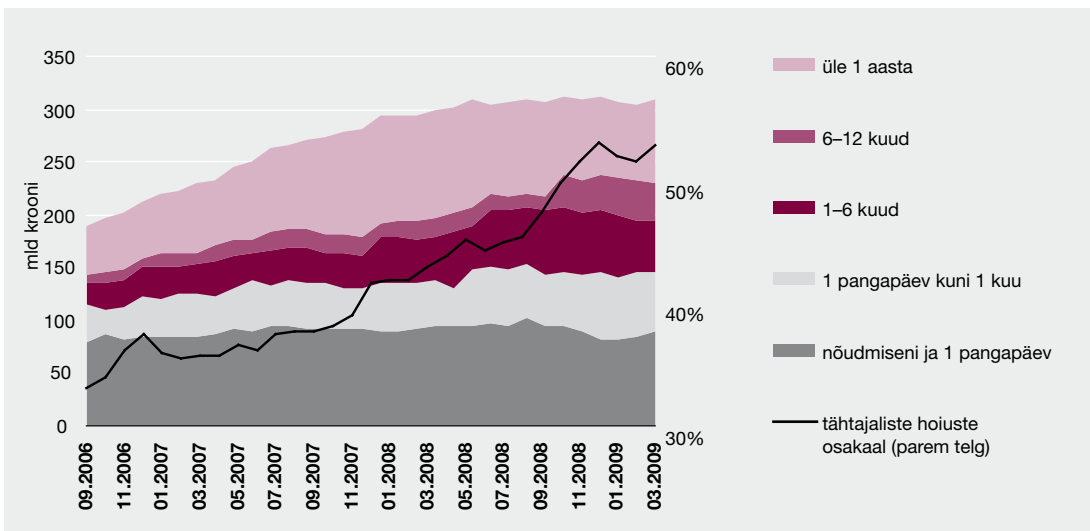
Klientide hoiuste maht on viimastes kvartalites olnud piisav, et rahuldada vähenenud laenuõudlust. Seega ei pidanud pangad emapankadelt olulisel määral lisaressursi kaasama (vt joonis 19).

Sügisel toimunud mõningane hoiuste väljavool suurema tagatuse määraga institutsiooni-

desse vaibus peatselt pärast hoiusekindlustuse määrade ühtlustamist.⁸ Viimastes kvartalites on hoiuseturu arengut kujundanud pigem klientide hinnatundlikkus – kliendibaasi on suurendanud need institutsioonid, kes pakuvad klientidele kõrgemat hoiuseintressimäära. Samas on turuosad muutunud siiski vaid paari protsendipunkti võrra, mis viitab klientide küllaltki suurele lojaalsusele (vt joonis 20).

Joonis 19. Laenude ja hoiuste suhtarv ning laenu-, liisingu- ja hoiusemahu aastakasv

Joonis 20. Pankade kohustused järelejäänud tähtaegade kaupa ja tähtajaliste hoiuste osakaal klientide hoiustes

⁸ 2008. aasta 9. oktoobris tõusis Eestis, nii nagu ka enamikus teistes Euroopa Liidu riikides, tagatavate hoiuste hüvitamise piirmäär 50 000 euroni (782 330 kroonini). Samuti tõsteti tagatavate hoiuste hüvitamise määr seniselt 90%lt 100%le.

Konkurents hoiuseturul ja klientide hinnatundlikkus on suurendanud **tähtajaliste hoiuste osakaalu** pankade ressursi hulgas, mis mõjutab kohati küll soodsalt pankade likviidsuspositsioone⁹, kuid on muutnud ressursi pankade jaoks kallimaks (vt ka alapeatükk *Kasumlikkus*).

Eestis tegutsevate tütarpankade ja filiaalide **likviidsuse juhtimine** toimub üha enam tsentraalselt ehk **emapankade poolt**. Emapankade ressursi tähtaegade jätkuv lühenemine muudab siinsed pangad järjest sõltuvamaks emapankade vahendite kättesaadavusest (vt joonis 21).

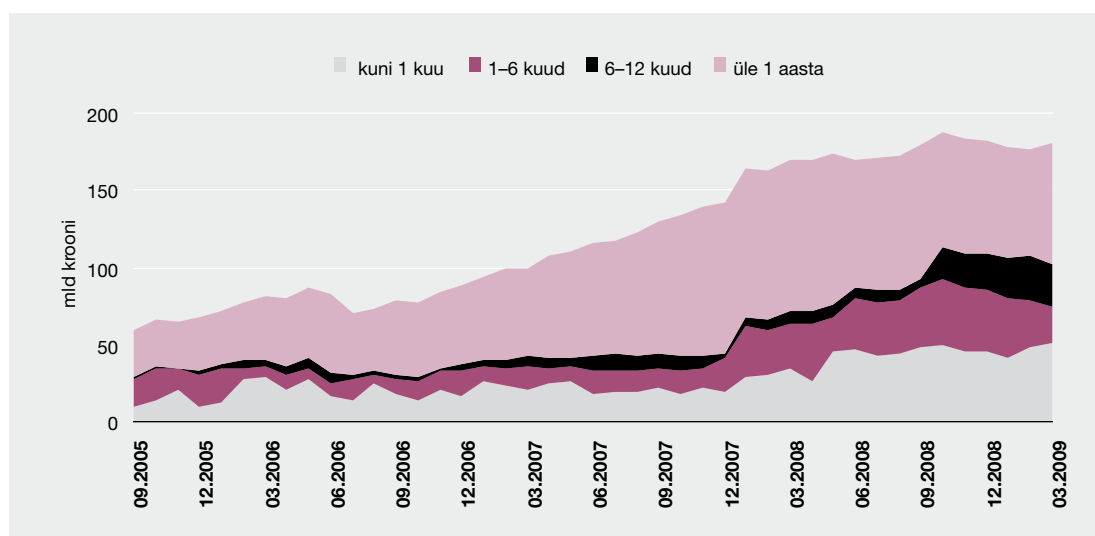
Ebakindla majandusolukorra ja sellest tingitult klientide suurenenud riskitundlikkuse puhul aitab Eestis pankade esmast likviidsusriski maandada likviidsete varade osakaalu nõue, mis on alates 2006. aasta 1. septembrist 15%. Arvestades aga ressursi mahtu, mille lunastamist kliendil on soovi korral õigus krediitiasutusest väga lühikese etteteatamisajaga nõuda, on jätkuvalt oluline, et krediitiasutused hindaksid kasvanud

riske adekvaatselt ning tagaksid igal ajal klientide võimalike nõuete rahuldamiseks piisavate likviidsete vahendite olemasolu.

Kasumlikkus

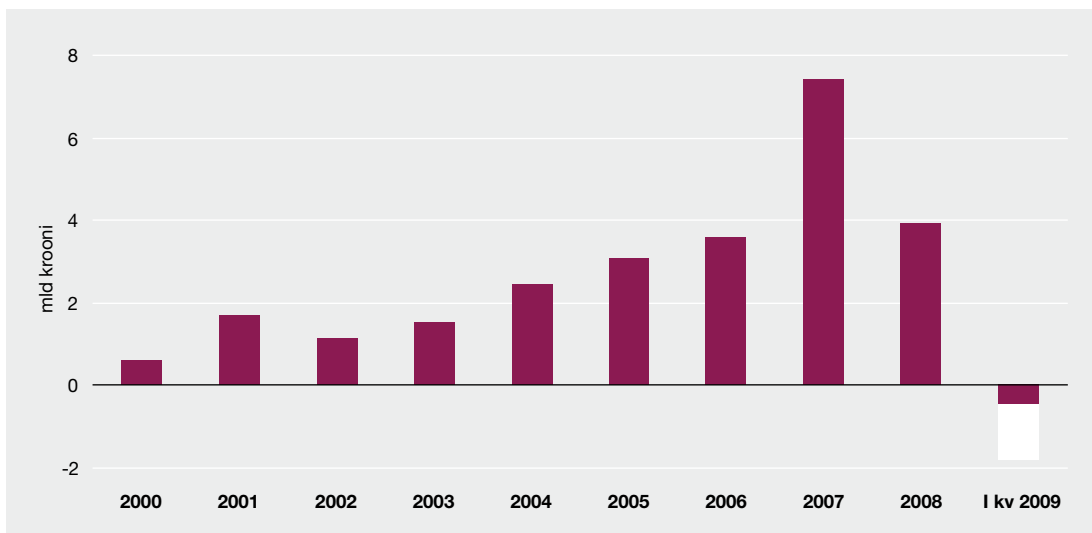
Pankade kasumlikkust on ebasoodsates majandustingimustes mõjutanud peamiselt vajadus korrigeerida laenuportfellide väärtust vastavalt muutunud riskihinnangutele. Kasumeid on kahanenud ka intressitulude ning teenustasutulude vähenemine, mis on tingitud üldisest majandusaktiivsuse langusest. Kuigi pangad on asunud kulusid kohandama, ei ole see olnud võimalik sama suures ulatuses, nagu tulud on kahanenud.

Kuna Eestis tegutsevad krediitiasutused ja välispankade filiaalid on pidanud varade väärtust varasemast olulisemal määral alla hindama, kujunes enamiku nende tegevus 2009. aasta I kvartalis kahjumlikuks. Koondarvestuses ulatus pangasektori kahjum siiski vaid 0,4 miljardi kroonini (vt joonis 22).

Joonis 21. Pankade kohustused välisrahastajate ees järelejäänud tähtaegade kaupa

⁹ Tähtajalise hoiustamise lepingute tingimused erinevad pankade kaupa. Mõnes pangas saab klient lepingu lõpetada ka hoiustamispeeriodi jooksul ning nõuda hoiustatud summa ennetähtaegset väljamaksmist, loobudes sealjuures näiteks vaid kogunenud intressist.

Joonis 22. Pankade ja filiaalide aastane puhaskasum ja 2009. aasta I kvartali tulemus (a/a)

Pangagruppide koondarvestuses¹⁰, kus lisaks kodumaistele näitajatele kajastub tütarettevõtjate poolt välismaistel turgudel teenitu, oli I kvartali **kahjum** 1,4 miljardit krooni. Arvestades aga pankade küllaltki suurt varasemat kasumlikkust, ületab **pankade omavahendite tulukus** nelja viimase kvartali arvestuses 8,7% ning pangagruppide arvestuses 8,8% (vt tabelid 4-5). Kuigi kasumlikkuse langus on olnud kiire ja ulatuslik, on varasemate perioodide keskmine kasumlikkus olnud isegi üle 30%, mis on võimaldanud pankadel koguda reserve keerulisemate aega-

dega toimetulekuks.

Kuna majandusolukord on halvenenud, on sagenenud krediidiriski realiseerumine. Lähtudes eeldusest, et aina rohkem kliente jääb laenude tagasimaksmisega hätta, on pangad asunud laenuportfellide väärtust suuremas mahus **alla hindama**. Pankade koondarvestuses hinnati I kvartalis Eestis väljastatud laenude väärtust 1,6 miljardi krooni võrra väiksemaks; pangagruppide arvestuses hinnati varade väärtus alla 3,7 miljardi krooni võrra (vt joonis 23).

Tabel 4. Pankade kasumlikkus

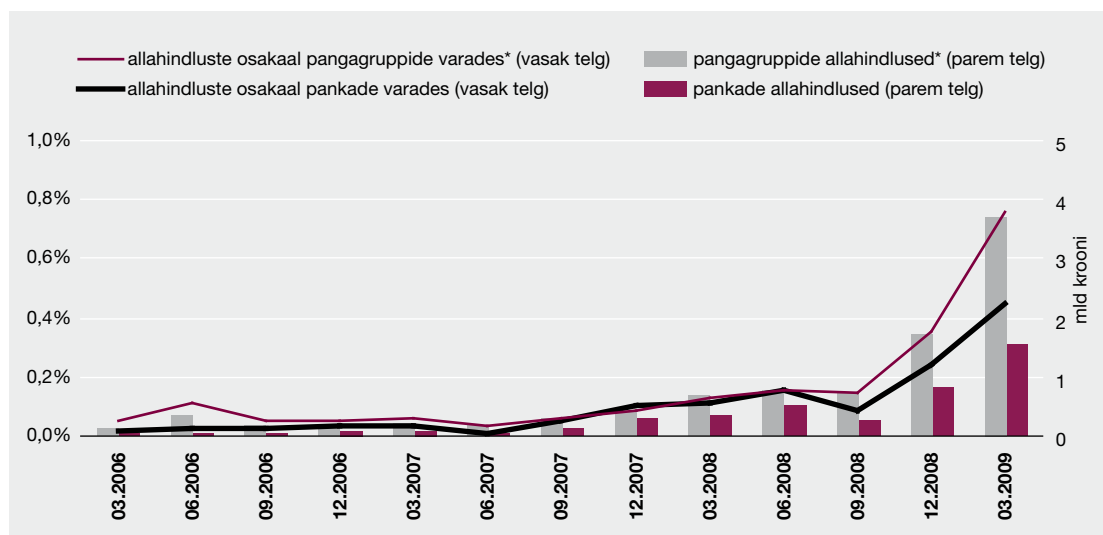
	31.12. 2007	31.03. 2008	30.06. 2008	30.9. 2008	31.12. 2008	31.03. 2009
Varade tulukus (nelja viimase kvartali keskmine)	2,6%	2,4%	1,7%	1,6%	1,2%	0,8%
Varade tulukus kvartalis (x 4)	1,8%	1,1%	2,0%	1,4%	0,3%	-0,5%
Omakapitali tulukus (nelja viimase kvartali keskmine)	30,2%	27,0%	18,4%	17,2%	13,6%	8,7%
Omakapitali tulukus kvartalis (x 4)	21,1%	13,2%	20,7%	14,5%	3,5%	-5,3%
Nelja viimase kvartali kumulatiivne puhaskasum (mld krooni)	7,4	7,1	5,2	5,1	4,0	2,6
Kvartali puhaskasum (mld krooni)	1,4	0,9	1,6	1,2	0,2	-0,4
Allahindlused kvartalis (mld krooni)	-0,3	-0,4	-0,5	-0,3	0,8	-1,5

¹⁰ Arvestus hõlmab vaid Eestis litsentseeritud pangagruppide ja pankade andmeid, välispankade filiaalide andmed on jäetud arvestusest välja. Gruppide võrdlusest on välja jäetud alates 2008. aasta II kvartalist Eestis filiaalina tegutsev Danske grupp.

Tabel 5. Pangagruppide kasumlikkus

	31.12. 2007	31.03. 2008	30.06. 2008	30.9. 2008	31.12. 2008	31.03. 2009
Varade tulukus (nelja viimase kvartali keskmine)	2,3%	2,1%	2,0%	1,9%	1,4%	0,8%
Varade tulukus kvartalis (x 4)	2,3%	1,6%	1,9%	1,7%	0,5%	-1,1%
Omakapitali tulukus (nelja viimase kvartali keskmine)	29,3%	26,9%	25,0%	22,6%	16,8%	8,8%
Omakapitali tulukus kvartalis (x 4)	29,2%	19,7%	22,6%	19,2%	5,6%	-12,2%
Nelja viimase kvartali kumulatiivne puhaskasum (mld krooni)*	9,9	9,7	9,6	9,2	7,1	3,8
Kvartali puhaskasum (mld krooni)*	2,7	1,9	2,4	2,1	0,6	-1,4
Allahindlused kvartalis (mld krooni)*	-0,4	-0,7	-0,8	-0,7	-1,7	-3,7

* Ei sisalda Danske Grupi andmeid.

Joonis 23. Pankade ja pangagruppide nõuete allahindlused perioodi alguses

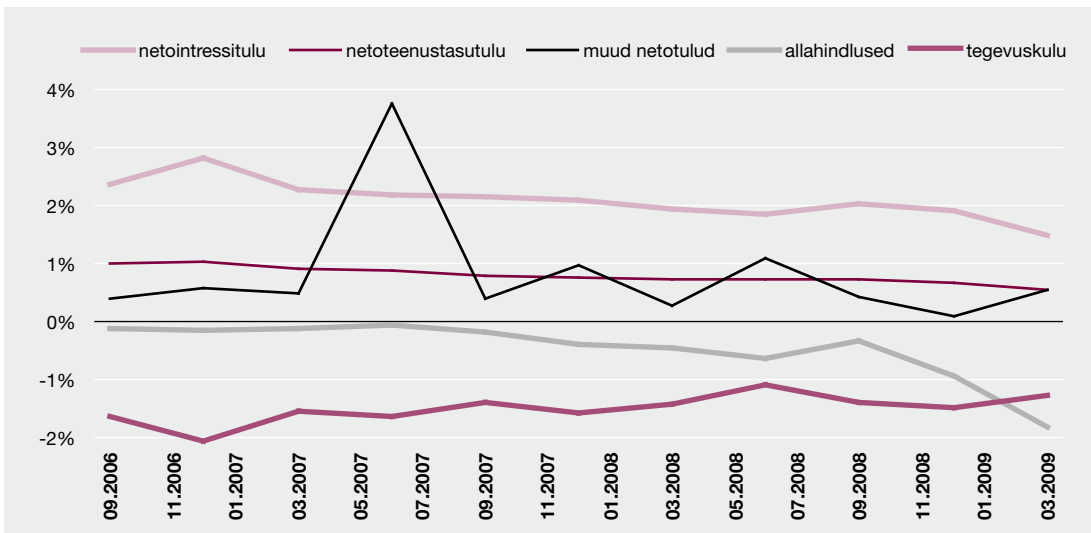
* Ei sisalda Danske Grupi andmeid.

Probleemsete nõuete allahindamise praktika erineb aga pankade kaupa suuresti. Sealjuures ei pruugi varade ulatuslik allahindlus paaris kvartalis tingimata viidata sellele, nagu erineks krediidiasutuse laenukvaliteet oluliselt teiste gruppide omast, vaid pigem on tegu erineva finantsarvesvuse praktika rakendamisega. Kohati on Baltikumis väljastatud laenude krediidiriski katmiseks tehtud allahindlustest võetud osa arvesse grupi emapangas Rootsis ega kajastu seetõttu siinsetes aruannetes.

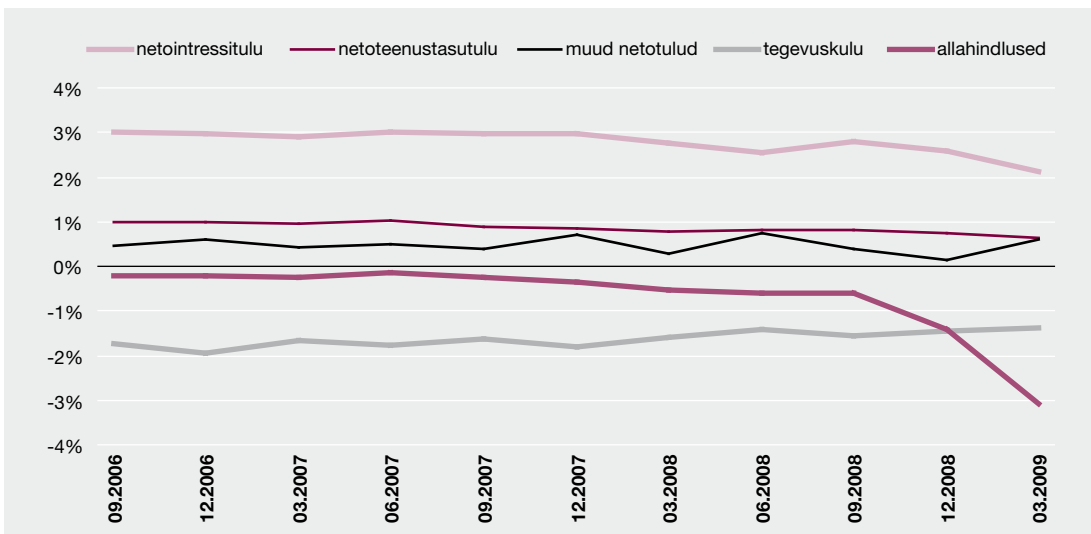
Kuigi varade allahindlus on viimastes kvartalites olnud pankade kasumlikkuse volatiilseim kompo-

nent, kujunes ka pankade **allahindluste eelne tegevuskasum** I kvartalis möödunud aasta I kvartali tulemusega võrreldes 12% ning pangagruppide puhul ligi 15% väiksemaks.

Keskpankade suured intressimäärade kärped on toonud kaasa pankade **puhta intressimarginaali vähenemise** (vt joonised 24-25). Ressursi ja laenude hinna vahe kujunemist mõjutab muu hulgas see, kui suur on madalalt tasustatud nõudmiseni hoiuste osakaal pankade ressursi hulgas. Seega, kui baasintressimäärad alanevad, siis ujuva intressimääraga laenuportfelli puhul odavamana ressursihinna eelis väheneb. Lisaks

Joonis 24. Pankade tulud ja kulud liigiti (% kvartali keskmistest varadest x 4)

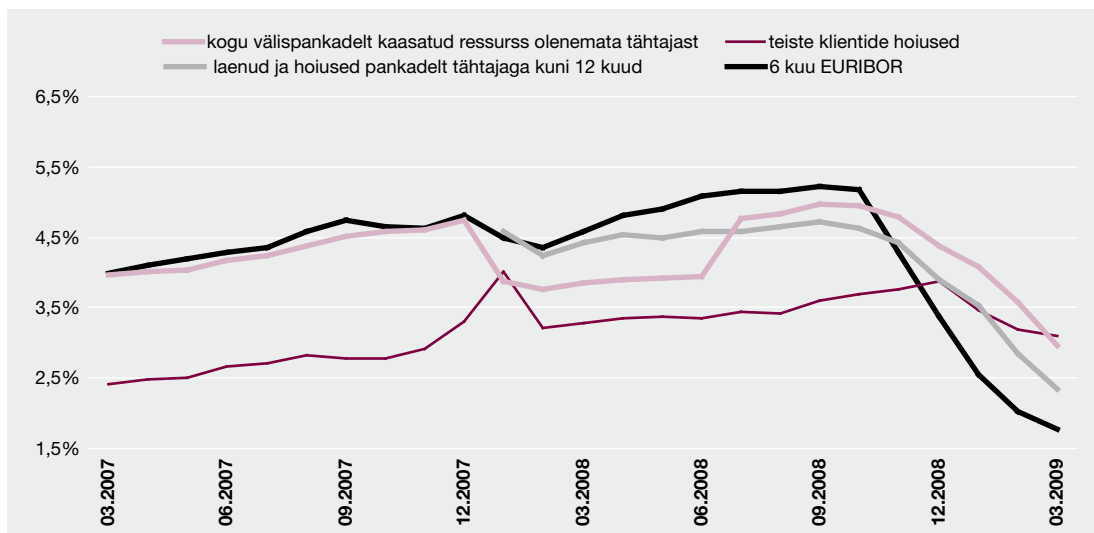

Joonis 25. Pangagruppide tulud ja kulud liigiti (% kvartali keskmistest varadest x 4)

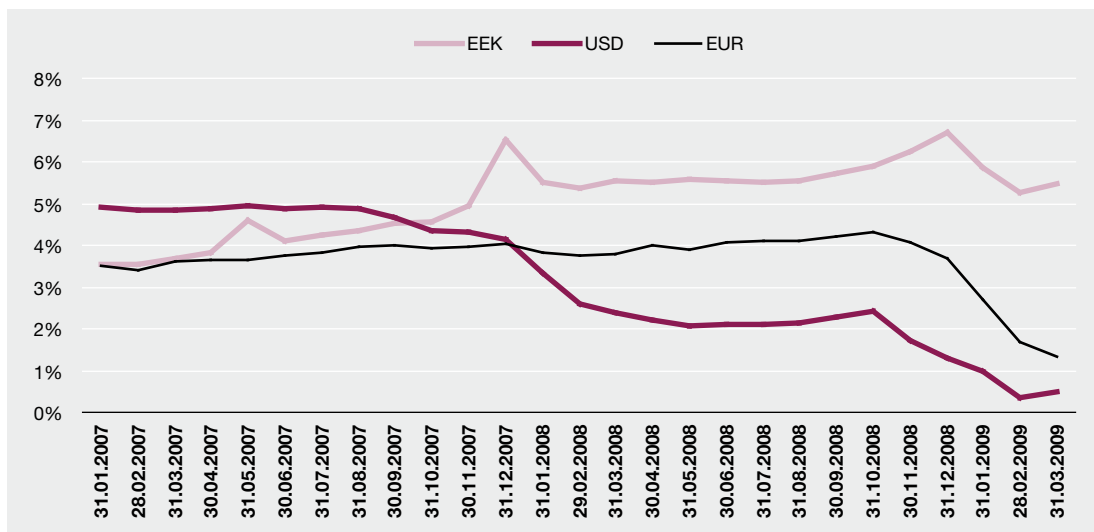
on pankade ressurssihinda tõstnud tähtajaliste hoiuste osakaalu kasv (2008. aasta märtsi 43%lt 2009. aasta märtsis 53%le kõikidest hoiustest).

Krooni devalveerimise kartus ei ole olulisel määral kaalunud üles hoiustajate soovi suuremat tulu teenida ning nii on eurohoiustest kõrgemini tasustatavate kroonihoiuste osakaal langenud kõikide

hoiuste hulgas vaid paari protsendipunkti võrra. Hoiuseintressimäärade areng on sõltuvalt valuutast olnud erinev, peegeldades rahaturu intressimäärade erinevusi. Kui euro- ja dollarihoiustelt makstava intressi määr on viimases kvartalis märkimisväärselt alanenud, siis kroonihoiuste intressimäär ei ole keskmisena 5%st madalamale langenud (vt ka joonised 26-27).

Joonis 26. Kohustuste jäägi keskmine intressimäär kuu lõpus ja kuue kuu EURIBOR

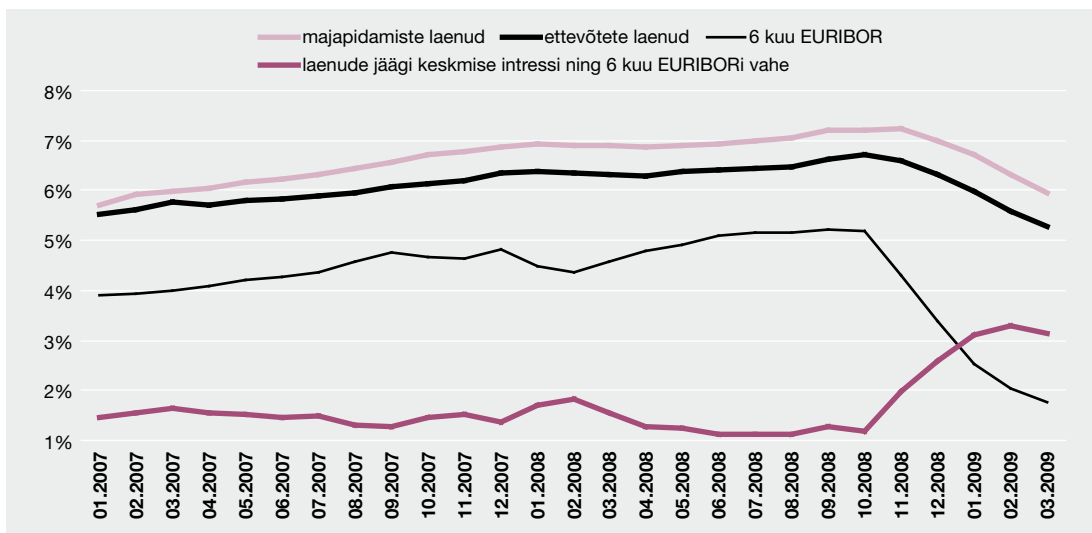
Joonis 27. Tähtajaliste hoiuste keskmine intressimäär

Kuna majandustingimused on halvenenud, riskid kasvanud ja ressursi hind tõusnud, on pangad tõstnud uute väljastatavate laenude intressimarginaali. Kõrgema intressimarginaali mõju puhtale intressitulule piirab aga uute laenude vähenemine ning probleemlaenude puhul ka intressiarvestuse peatamine (vt joonis 28).

võrreldes ligi 24% ning pangagruppide puhul 20%. Ühtlasi teeniti varasemate perioodidega võrreldes vähem ka **teenustasutulu**, vastavalt -20% ja -14%. Teenustasutulu vähenemine tuleneb peamiselt sellest, et majandusaktiivsuse vaibudes on vähenenud vahendatavate maksete hulk ja suurus (vt ka peatükk *Maksesüsteemid*).

Kokku kahanes pankade puhas intressitulu 2009. aasta I kvartalis 2008. aasta IV kvartaliga

Vähenenud tuludest ning krediidiportfellide alahindlustest tingitud madala kasumlikkuse

Joonis 28. Pangalaenude jääkide keskmised intressimäärad

tõttu on pangad asunud veelgi rohkem **kulusid kokku hoidma**. Muu hulgas on suletud pangakontoreid ja vähendatud töötajate arvu. Samas avaldub kokkuvõttes ilmselt pikema perioodi jooksul ega suuda seega tulude kiire vähenemisega sammu pidada. Kokku vähenesid pankade personali- ja halduskulud I kvartalis eelmise kvartaliga võrreldes ligi 12% ning pangagruppide puhul 8%. Eelkõige kärbiti üld- ja halduskulusid.

Mis puudutab pankade **tulevast kasumlikkust**, siis on jätkuvalt oluline krediidiriski edasise realiseerumise mõju, kuna majandusolukorra kiiret paranemist ei ole lähiajal oodata. Arvestades Eestis ning ka teistes Balti riikides tegutsevate pankade krediidiportfellide küllaltki sarnast struktuuri, võivad nende allahindluste määrad senist praktikast silmas pidades ka tulevastel perioodidel erineda.

Puhas intressitulu on seni moodustanud suure osa pankade tulust ning selle teenimise võime on pankade jaoks oluline ka edaspidi. Kasvanud

riskihinnangud ning madalamad reitingud on kasvatanud spetsiifilise riski hinda. Hoiuste hinda suurendavad tähtajaliste hoiuste osakaalu kasv ja valuutahoiuste intressimäärade erinevused. Kuigi keskpankade meetmete mõju avaldub üldise ressursihinna alanemisena, väheneb ujuva intressimääraga väljastatud laenu kõrge osakaalu tõttu madalalt tasustatud ressursi soodne mõju puhtale intressimarginaalile.

Kokkuvõttes on pankade kasumlikkust viimastes kvartalites mõjutanud oluliselt nii varade suuremahulised allahindlused kui ka vähenenud intressi- ja teenustasutulud. Kuigi majandusprognoos annab alust eeldada laenu allahindluste jätkuvat kasvu, pehmendab viivislaenu seniste allahindluste suur määr nende mõju pankade tulevasele kasumlikkusele. On üsna tõenäoline, et mitu panka kannavad kahjumit ka lähikvartalites. Samas on varasemate perioodide suur kasumlikkus võimaldanud pankadel luua puhvreid keerulisematel aegadel toimetulemiseks.